

Aivopesua aivovuodolla?

Aivovuoto vie Suomesta huippututkijoita. Se uhkaa Suomea.

Tällaista viestiä on levitetty julkisuudessa kiihtyvään tahtiin. Keskusteluissa ovat asettuneet syy ja seuraus -suhteeseen hallituksen leikkauspolitiikka ja tutkijoiden maastapako. Tiedeväki on saanut sanomansa väkevästi läpi.

Puhe aivovuodosta on pintapuolisesti tarkastellen ongelmatonta. Aivovuotoa käytetään Kielitoimiston sanakirjan mukaan samassa merkityksessä kuin sanaa aivovienti. Molemmat ovat kielikuvia, joilla viitataan ”tutkijoiden ym. pitkälle koulutettujen siirtymiseen ulkomaille”.

Ilmiö ei ole aivan uusi. ”Aivovuoto” on käännöslaina (englannin *brain drain*). Vuonna 1984 siitä kirjoitettiin *Kielikello*-lehdessä ”suhteellisen tuoreena englannista käännettynä sanana”.

Vanha tuttu sana siis, jossa ei ole mitään kummallista? Kun asiaa miettii vähän pitempään, huomaa, että tämäkään sana ei ole viaton. Ehkä sitä käytetään jopa jonkinlaiseen aivopesuun?

Kuvailmauksena ”aivovuoto” antaa ymmärtää, että jossakin on umpio, josta vuotaa jotain ulos kuin itsestään. Kuva on dramaattinen. Suomi-neidon likvoriko se tässä valuu hukkaan? Kuulostaa hengenvaaralliselta.

Synonymiksi mainittu ”aivovienti” luo asiasta hieman toisenlaista mielikuvaa. Sana vihjaa, että tässä prosessissa on osallisena toimija, joka vie aivoja jonnekin. Toiminta vaikuttaa hallitummalta kuin luonnonvoimaisen ja omalakisien ”vuodon” tapauksessa.

Aivovuodossa on kielen kannalta kyse tilanteesta, jossa maailmassa havaittu toiminta nimitään halutulla tavalla. Ahaa, tutkijoita lähtee ulko-

maille – kutsukaamme sitä aivovuodoksi!

Näin nimeämällä luodaan tunteisiin vetoava ilmiö. Näin luodaan merkitysten maailmaan uusi abstrakti otus, josta samalla tulee kielenkäytössä ikään kuin itsenäinen toimija ja kokija.

Aivovuoto-nimiselle oliolle sattuu ja tapahtuu kaikenlaista. Tässä joitakin esimerkkejä lehtiteksteistä: Aivovuoto köyhdyttää Suomea. Aivovuoto lisääntyy. Aivovuoto haittaa rekrytointia. Aivovuoto herättää närää. Aivovuoto tyrehtyy.

Entäpä muut, perustavammat merkitykset, joita aivovuoto-sanalla kaltaisilla ilmauksilla tuotetaan, levitetään ja pidetään yllä? Sana luo ja vahvistaa käsitystä ihmisjoukosta, joka on valtion aivot. Joukosta, jonka aivotukset ovat tavallisten talliaisten mietiskelyjä merkittävämpiä. Aivoeliitistä.

Samalla kielenkäytössä rakentuu, haluammepa tai emme, porukka, johon ei ole tapana viitata älystä kielivillä aivo-kuvilla. Kaikki ne duunarit, yrittäjät ja muut rupusakit, joiden lähtö ulkomaille työn perässä ei hetkauta Suomen aivotilannetta suuntaan eikä toiseen.

Aivovuoto on nykyteksteissä lähes yksinomaan kielteinen asia, joka suorastaan uhkaa Suomea. Ja tutkijaparant kärsivät, kun joutuvat jättämään ah, niin rakkaan kotimaan. Toisesta näkökulmasta ja toisin tarkoituksiperin samaan ilmiöön voitaisiin viitata muillakin ilmauksilla, sellaisilla kuin ”tutkijan vapaus valita työpaikka” ja ”tieteen kansainvälistyminen”.

VESA HEIKKINEN

Kirjoittaja on suomen kielen dosentti ja tietokirjailija.

Twitter: @tosentti